

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

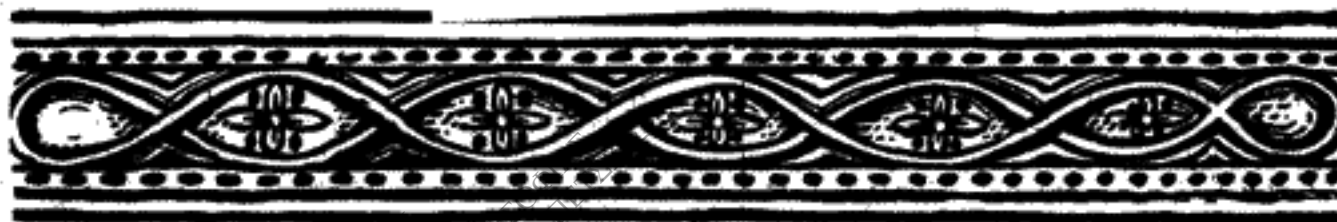
ΙΔΡΥΓΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
1954

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΒΟΥΝΙ

Διασχίζοντας από τη Λευκωσία τὸν μεγάλο κάμπο τῆς Μεσαορίας τραβοῦμε κατὰ τὸ νοτιὰ, με κατεύθυνση πρὸς τὸ φημισμένο βασιλομοναστήρι τῆς ἐπαρχίας Λάρνακας τὸ Σταυροβούνι. Περνοῦμε μικροὺς ἀγροτικούς συνοικισμούς, ὅπου οἱ προκομμένοι κάτοικοί τους, ἄντρες καὶ γυναῖκες, γέροι καὶ παιδιά, δουλευτάρηδες καὶ μερόκαματιάρηδες, βρέχουν με τὸν ἰδρωτὰ τους τὴ γόνιμη γῆ πού θὰ τοὺς θρέψει με τῶν σπλάχνων τῆς τοὺς πλουσιόχυμους καρπούς. *Ἐδῶ σύδενδρα τοπία με λιόδεντρα * καὶ χαρουπιές, πὶο πέρα λαχανόκηποι, ἀπλόχωρα λιβάδια καὶ βοσκοτόπια, ὅπου παχύσαρκες ἀγελάδες με τὰ μοσχάρια τους χαίρουνται τῇ γλυερῇ βλάστηση τῆς ἐξοχῆς. *Ἄλλοῦ ἕνας μικρὸς τσοπάνος, ἴδιος με ἀρχαῖο φαῦνο, ροβολαίει με τὰ ριφάκια του ἀπὸ χαμηλὴ ραχοῦλα, παίζοντας στὸ πιδικιάβλι του - τὴν καλαμένια του φλογέρα - τρίλλιες σκοπῶν χωρὶς εἰρμό, μὰ διάφανες σάν λαμπερὰ κρύσταλλα στὸν ἥλιο.

Μεσ' ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ τίς ἀγριλιές, σὲ λίγη ἀνωφερία, κάνουμε σταθμὸ στὴν Ἁγία Βαρβάρη. Εἶναι τὸ μετόχι τοῦ Σταυροβουνοῦ με τὴν ἐκκλησία του, μικρὸ μοναστηράκι ὅπου εἶναι συγκεντρωμένα τὰ ἀγροτικά ἐργαλεῖα τῶν μοναχῶν καὶ ὅπου βρισκεται τὸ ἀχοῦρι γιὰ τὰ κτηνά τους. *Ἀπὸ δῶ γίνεται, ὅπως καὶ ἀπὸ τὸ πάνω μοναστήρι, ἡ ἐξόρμηση τῶν μοναχῶν γιὰ τὸ δούλεμα τῆς γῆς καὶ τὴν καλλιέργεια τῶν κτημάτων - ὅπου φυλάγονται καὶ τὰ μελίσσια με τίς γεροχτισμένες κυψέλες ἀπ' ὅπου βγαίνει τὸ εὐωδιαστὸ μέλι, γιὰτὶ τὰ γύρω βουνὰ εἶναι κατάσπαρτα ἀπὸ θυμάρια σκοῖνα καὶ μυρσίνες.

Τὸ μικρὸ αὐτὸ μετόχι εἶναι μαζί καὶ καλλιτεχνικὸ ἐργαστήρι.

Οἱ καλόγεροὶ του ζωγραφίζουν με χρώματα φανταχτερὰ εἰκόνες τῆς Παναγίας, τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄλων τῶν ἁγίων με μεγάλη προσοχή, πού βέβαια δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέση οὔτε συγγένεια με τὰ ἔργα τῆς αὐστηρῆς, τῆς κλασσικῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὴν κορφή, στὸ πάνω μοναστήρι. Αὐτὰ τὰ εἰκονίσματα πουλιῶνται γιὰ τὴ συντήρηση τῆς μονῆς καὶ τῶν καλογέρων.

* Σ' αὐτὴ τὴν περιοχή καὶ κοντὰ στὸ χωριὸ Ἁλάμπρα βλέπει κανεὶς παλιὰ ροζιασμένα ἐλαιόδεντρα πού χρονολογοῦνται ἀπὸ τὰ ἐνετικά χρόνια,

*Ἐνας νέος μοναχὸς ἀγιογράφος, ὁ Πολύκαρπος, ἀν μπορούσε νὰ ζωγραφίσει τὴν ἴδια του μορφή με τὴ διάφανη γλωμάδα, με τὰ μεγάλα βαθυστόχαστα μάτια του καὶ τοὺς καστανοὺς βοστρύχους του, πού με τὸ λιγοστὸ γενάκι του πλαισιῶνουν τὴν ἑλληνικὴ του κατατομή, θὰ δημιουργοῦσε τὸν τελειότερο τύπο τοῦ Θε-ανθρώπου ὅταν προσεύχεται στὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν.

*Ἀπὸ τὸ μετόχι κι' ἀπάνω ἀρχίζουν οἱ μεγάλες ἀνηφορίες, τὰ στριψίματα, οἱ ἀτέλειωτες κουλουριαστές κορδέλλες καὶ οἱ «κουρβες», - στροφές - πού τυλίγονται καὶ ξετυλίγονται στίς ἀπότομες βουνοπλαγιές, ὅσο τὸ αὐτοκίνητο ἀνηφορίζει ἀκρὴ ἀκρὴ στὸ φρύδι τῶν βουνῶν, δίνοντάς μας τὴν αἰάθηση τοῦ ἰλίγγου, ἐνῶ κάτω χάνουν τὰ βαθύσκωτα φεράγγια, ἔτοιμα νὰ μᾶς ρουφήξουν στὸν ἀβυσσαλέο δαιδαλό τους.

Μέσ' ἀπὸ τὸν κυματιστὸ αὐτὸν ἐδαφικὸ λαβύρινθο, σὰ νὰ ξεπετάχτηκε, σὲ κάποιον κοσμογονικὸ ἀνατάραγμα τῆς γῆς καὶ σὲ ὕψος 755 μέτρα πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἕνα παράξενο στὸ σχῆμα τοῦ βουνό, μυτερὸ, ἀπόκρυμνο, ἀποξενωμένο ἀπὸ τ' ἄλλα ὕψωματα, ἀσκητικὸ στὴ βιβλικὴ του μόνωση, τὸ Σταυροβούνι.

Οἱ τεράστιοι βράχοι τῆς κορφῆς του, ὅπου ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες ἔχει θεμελιωθεῖ τὸ παμπάλαιο μοναστήρι τοῦ Τιμίου Σταυροῦ κ' ἔχει γίνει τὸ ἕνα με τὸ χορταριασμένο σῶμα τους, τὸ ἀνεμόδαρτο καὶ χιλιοτυραγνισμένο ἀπὸ τὰ δροσάπια καὶ τίς καταιγίδες τῶν καιρῶν, ἔτσι πού φαίνονται ἀπὸ κάτω σάν μετέωροι, νομίζεις πὼς ὦρα τὴν ὦρα θὰ ξεκολλήσουν ἀπὸ τὸ βουνὸ συμπαρασύροντας καὶ τὸ χτίριο στὸ τραγικὸ τους κατρακύλισμα.

*Ἀπὸ δῶ πάνω τὴν κορφή ἡ θεὰ ἀπλώνεται πανοραματικὴ ὡς πέρα μακριὰ πρὸς τ' ἀνατολικά ὅπου τὸ μάτι ἀγκαλιάζει τὸν κόλπο τῆς Λάρνακας, ψηλότερα τῆς Ἄμμοχώστου καὶ βορειοανατολικά τὸ Καρπάσι πού οβῆνει στὴν ἀπόσταση. Ἀκόμη στὰ βορειοδυτικὰ τὸ Τροόδος καὶ τὸ βουνὸ τοῦ Μαχαιρᾶ, καθὼς καὶ ἕνα μέρος τοῦ κάμπου τῆς Μεσαορίας μεσ' ἀπὸ ἀλυσίδες λόφους καὶ γηλόφους πευκοφυτεμένους πού σμιλεύουν ἕνα πλαίσιο ἀνάνερο ἀπὸ ἱριδισμοὺς πολύχρωμους γύρω στὸ βιβλι-

κό τοῦτο βουνό τῆς ἄλλοτε εἰδωλοατρι-
κῆς καὶ ὑστερα τῆς χριστιανικῆς λατρείας.
Θρύλος καὶ ἱστορία ὑφαίνουν ἀπὸ αἰῶνες
γύρω στὸ Σταυροβούνι τὸν πολύπτυχο ἱστό
τους σ' ἓνα μυθιαστορηματικὸ πλέγμα γε-
μάτο ζωντανές καὶ φανταστικὲς περιπέ-
τειες. Ὅσο κι' ἂν τοῦ χρόνου τὰ κύκλο-
γυρίσματα τὸ τυλίγουν στὴ θαμπωτικὴ
ἀχλύ τους, τὸ πλέγμα τοῦτο τὰ ἀραχνου-
φαμμένο, ὅσο καὶ καστροθεμελιωμένο στὴ
μνήμη τῶν ἀν-
θρώπων, διοχε-
τεύει τὴν πα-
τροπαράδο τῆ
παράδοσή του,
σὰν ἱερὴ κλη-
ρονομιά, σὰν
φυλαχτὸ πολυ-
τιμο, ἀπὸ τὴ
μιὰ γενιὰ στὴν
ἄλλη.

Ἀπὸ τὰ πιὸ
ἀρχαῖα χρόνια
ὁ θεὸς τῶν κε-
ραυνῶν καὶ τῶν
ἀνέμων εἶχε ἐ-
δῶ πάνω στή-
σει τὸ θρονί
του, γι' αὐτὸ
καὶ Ὀλυμπο τ'
ὀνόμαζαν τὸ ἱ-
ερὸ τοῦτο βου-
νὸ οἱ ἀρχαῖοι
Κύπριοι. Τὸ χῶ-
μα του ἐπὶ αἰ-
ῶνες ποτιζό-
ταν ἀπὸ τὸ αἶ-
μα τῶν μοσχα-
ριῶν καὶ τῶν

ἀνοιῶν ποὺ ἐθυσίαζαν στὸν Δία οἱ
εἰδωλοάτρες πρόγονοί μας, δταν πομ-
πές ὀλόκληρες σκαρφάλωναν στὶς τρα-
χεῖες ἀητοράχες του γιὰ νὰ τὸν προσκυ-
νήσουν καὶ νὰ ζητήσουν τὴν εὐνοιά του.

Ὁ Στράβων λέει πῶς καὶ ἡ θεὰ τοῦ
Ἐρωτα, ἡ Ἀκράια Ἀφροδίτη εἶχε κεῖ πᾶ-
νω «ναὸν ἀδυτον γυναιξί καὶ ἀδρα-
τον». Μὰ οἱ βῶμοι καὶ οἱ ναοὶ ἐκεί-
νου τοῦ καιροῦ γκρεμίστηκαν μὲ μιὰς, σὰν
ἤρθε ὁ ἀληθινὸς Θεὸς νὰ στήσει τὸ θρι-
αμβικὸ βασίλειό του στὴ γῆ καὶ ν' ἀπλώ-
σει τὴν ἀνέσπερη φεγγοβολιά του σὲ ὅλη
τὴν οἰκουμένη, μὲ τὸν ἀχτινόβολο φάρο
τοῦ Τίμιου Σταυροῦ του, σημαία καὶ τρό-
παιο δύναμης ἀκατάλυτης, νίκης καὶ κα-
θαρμοῦ ἀπολυτρωτικοῦ.

Ὅταν λέμε Σταυροβούνι, ἡ σκέψη μας
γυρίζει αἰῶνες πίσω στὴ ζωντανὴ καὶ ἀ-
φθαρτὴ ἀπὸ τὸ χρόνο ἱστορικὴ παράδοση
ποὺ πλέκεται μὲ τὴ γοητεία τοῦ θρύλου
γύρω ἀπὸ μιὰν ἀχτινόβολη μορφή. Ἡ φεγ-
γοβολιά της καταυγάζει τοὺς βυζαντινοὺς
αἰῶνες καὶ ὅλο τὸν ὀρθόδοξο ἑλληνισμό
μαζὶ μὲ τὴν Κύπρο καὶ τὸ χιλιόχρονο τῆς

μοναστήρι. Εἶναι ἡ σεβάσμια μορφή τῆς
Ἁγίας Ἐλένης, εὐλαβικῆς βασίλισσας καὶ
μητέρας τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα Κων-
σταντίνου τοῦ Μεγάλου.

Καθὼς μᾶς λέει ὁ Λεόντιος Μαχαιρᾶς
«Ὅταν ἐστράφη ὁ μέγας Κωνσταντίνος
ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρεία εἰς τὴν πίστιν
τοῦ Χριστοῦ μὲ ὄσους εἶχε εἰς τὴν Ρώμην,
τότε ἐπῆρεν ὄρισμόν ἡ ἁγία δέσποινα
Ἐλένη ἡ μητέρα του ἀπὸ τὸν υἱὸν της νὰ

πάγῃ νὰ γυρεύ-
σῃ τὸν τίμιον
σταυρὸν εἰς τὰ
Ἱεροσόλυμα
καὶ ἦρτεν εἰς
τὴν Ἀνατολήν
καὶ ἦρτεν εἰς
τὴν Κύπρον καὶ
ἐπέζησεν εἰς
τὴν Λεμεσόν
καὶ ἤδρεν τὸ
νησὶν ἔρημον
καὶ πολλὰ ἐπι-
κράνηθ θρωῶν-
τας τὸ πόσον
ὠμορφον νησὶν
καὶ ἦτο ἔρη-
μον». Τὸ βασι-
λικὸν καράβι ἄ-
ραξε κοντὰ στὸ
χωριὸ Μαρὶν
ὅπου ἦταν ἓνα
ποτάμι ποὺ ἔ-
πειτα ὀνομά-
στηκε Βαστρο-
πόταμο. Ὅπως
εἶναι γνωστὸ
ἀπὸ τοὺς ἱ-
στορικοὺς, δι-

Τὸ Σταυροβούνι

(Σχεδίασμα τῆς κ. Ἀθηνᾶς Ταρσοῦλης)

κούσματος καὶ ξένους, τὴν Κύπρο ἐμάστιζε ἐπὶ
δεκαεπτὰ χρόνια φοβερὴ «ἀνυδρία». Ὁ οὐ-
ρανὸς ἐστέρησε ὀλότελα καὶ ὅλο τὸ νησί
εἶχε μεταβληθεῖ σ' ἓνα ὀλόξερο ἀπέραντο
ρουμάνι. Χορτάρια πιά δὲ βλάσταινε, τὰ
ζῶα ψοφοῦσαν, οἱ ἀνθρώποι ἐξηνητεύον-
ταν σὲ ἄλλους τόπους γιὰτι «ἐγέννην πεί-
να μεγάλην». Ἡ Ἁγία Ἐλένη, ἀφοῦ ἤδρε
στά Ἱεροσόλυμα τὸν Τίμιον Σταυρὸ μὲ
τοὺς ἄλλους σταυροὺς τῶν δύο ληστῶν
κ' ἔχτισ' ἐκεῖ ἐκκλησίες ὅπου ἄφησε κομ-
μάτια ἀπὸ τὸ τίμιον ξύλο του, ξεκίνησε μὲ
τὸ καράβι της γιὰ τὴ βασιλεύουσα, κομί-
ζοντας δῶρα στὸν αὐτοκρατορικὸ της γιὸ
ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ σταυροῦ, τὰ καρ-
φιά ποὺ μ' αὐτὰ ἐκάρφωσαν τὸ Χριστὸ οἱ
Ἑβραῖοι καθὼς «καὶ τὸν στέφανον τὸν ἀ-
κάνθινον καὶ σταλαγματίαις αἵμαν, ὅπου
ἔσταξεν τὸ αἷμαν τοῦ Κυρίου καὶ ἔπεσεν
εἰς ἓναν πανίν...». Ἡ φουρτούνα ποὺ ξε-
σηκώθηκε στὸ πέλαγος τὴν ἀνάγκασε νὰ
ζητήσῃ καταφύγιον στὴν Κύπρο ὅπου τὸ

1. Ὁ Μαχαιρᾶς λέει πῶς, καὶ δταν πῆγαινε ἡ
Ἁγία Ἐλένη στὰ Ἱεροσόλυμα, σταμάτησε στὴν Κύπρο.
Ἄλλοι ἱστορικοὶ ἰσχυρίζονται τὸ ἀντίθετο.

κάτεργὸ τῆς ἄραξε. Καθὼς ἦταν ταιλαιωρῆμένη ἀπὸ «τὸν κόπον τῆς θαλάσσου» ξάπλωσε κι' ἀποκοιμήθη κάτω ἀπὸ μιὰ σκηνὴ πού τὴν ἔστησαν στὴν παραλία οἱ ναῦτες τοῦ карабиотῆς. Μέσ' τὸν βαθὺ τὸν ὕπνο δραματίστηκε ἕναν ὥραϊο ἔφηβο πού τῆς εἶπε τὰ λόγια τοῦτα: «Κυρία μου Ἑλένη, ὅπως ἐπήγεσ στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἔχτισες πολλοὺς ναοὺς ἦτις οὖοσε καὶ ᾤδεν (ἔτσι κάμε κ' ἐδῶ), κτίσε ναὸν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ βάλε ἀπὸ τὰ τίμια ξύλα ἀπὸ βασίαν». Ἡ γριὰ βασίλισσα πετάχτηκε τρομαχμένη κι' ἔτρεξε στὸ «σεντούκιν» τῆς ὅπου εἶχε φυλάξει τὸν Τιμιο Σταυρό, μὰ ἐκεῖνος ἔλειπε ἀπὸ τὴ θέση του χωρὶς νὰ ξέρει πῶς ἐχάθηκε. Ὅλοι ἀναστατώθηκαν γιὰ τὸ ἀναπάντεχο τοῦτο κακό. Ἡ ἀπελπισμένη δέσποινα δὲν ἤξερε πῶς νὰ ἐξηγήσει τὸ χαμὸ τοῦ θεϊκοῦ τῆς θησαυροῦ. Ξάφνου μιὰ μεγάλη λάμψη πού ἔμοιαζε μὲ θεοκρέμαστο σταυρό, φάνηκε πάνω ἀπὸ μιὰ ψηλὴ κορφή. Σ' ἐκείνη τὴν κορφή, ὕστερ' ἀπὸ τὸ γκρέμισμα τοῦ Δία καὶ τῆς Ἀφροδίτης, εἶχανε χτίσει τὴ φωλιά τους «τὰ ἐννιά τάγματα τῶν δαιμόνων» πού δὲν ἐχώνευαν τοὺς χριστιανούς. Γιὰ νὰ τοὺς βασανίζουν ἐθέαφταν κάθε λίγο τοὺς νεκροὺς τῶν καὶ τοὺς ἐπήγαιναν στὰ σπίτια τῶν δικῶν τους.

Ἡ Ἁγία Ἑλένη ἔστειλε τοὺς ὑπηρετες τῆς νὰ δοῦν τί συμβαίνει ἐκεῖ πάνω. Ὄταν ἐγύρισαν τῆς ἔφεραν τὸν χαμένο θησαυρό τῆς. Τότε ἡ μεγάλη χριστιανὴ ἐνόησε πῶς, μὲ τὸ οὐρανοφώτιστο αὐτὸ μετέωρο, ὃ Θεὸς τῆς ἔδινε ἐντολὴ νὰ χτίσει σ' αὐτὸ τὸ κορφοβούνι μιὰ ἐκκλησίαν γιὰ τὴ δόξα τοῦ Σταυροῦ καὶ γιὰ τὴν κάθαρση τοῦ τόπου ἀπὸ τὰ τελώνια.

Ἡ βασιλομάνα πού, μὲ τίς δεήσεις τῆς, ἔκαμε ν' ἀνοίξουν οἱ οὐρανοὶ τοὺς καταρράκτες τῶν καὶ νὰ ποτιστεῖ βαθιὰ τὸ ξεροφρυγμένο νησί, ἀποφάσισε ν' ἀνέβει σ' ἐκεῖνο τὸ βουνὸ καὶ νὰ ἐκτελέσει τὴ θεϊκὴ προσταγὴ. Μὰ πῶς θὰ ἔφτανε ὡς ἐκεῖ πάνω ἀφοῦ τὸ νησί ἦταν γεμάτο φίδια; Ἐδωσε διαταγὴ νὰ βάλουν φωτιά στὰ μέρη ἀπ' ὅπου θὰ περνοῦσε. Τὰ ξερὰ δέντρα καὶ τὰ σκοῖνα φούντωσαν, ἡ πυρκαϊὰ γοργοπερπάτησε παντοῦ σὲ δλα τὰ σημεῖα τοῦ νησιοῦ μὲ ἀφάνταστη γρηγοράδα, ἐκτός ἀπ' τὸ Καρπάσι καὶ ἀπὸ τὸν Ἀκάμα. Τώρα ἡ Κύπρος λαμπάδιαζε ὀλόκληρη

1. Εἶναι γνωστὸ πῶς ἀπὸ τὰ παλαιότερα χρόνια ἡ Κύπρος ἦταν γεμάτη φίδια, κυρίως ἀπὸ ἔχιδνες πού ἐκεῖ τίς λένε «κουφάδες». Ὁ Ἀριστοτέλης μιλεῖ σχετικὰ γιὰ «τὸ ἐν Κύπρῳ γένος τὸ ὅπ' τοῦ ψυχλοῦ ἀποπυγνήμενον», καθὼς καὶ ὁ Ὀβίδιος ἀποκαλεῖ τὴν Κύπρον «Ὀφιοῦσαν». Γιὰ τὴν ἐξόντωση τῶν φιδιῶν, τόσο οἱ βυζαντινοὶ ὅσο καὶ οἱ φράγκοι, ἔφεραν στὸ νησί ὀλόκληρες карабиотές γάτους καὶ γάτες πού τοὺς ἐβγάζαν στὸ νότιο ἀκρωτήριο καὶ πῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὀνομάστηκε Καρβογάτας.

σὺν τεράστιο πυροτέχνημα.

Ὄταν ἡ φωτιά καταλάγιασε καὶ τὰ φαρμακερὰ ἔρπετὰ ξολοθρεύτηκαν, ἡ βασίλισσα ἔφτασε στὸ σημαδεμένο ἀπὸ τὴ θεϊκὴ λάμψη κορφοβούνι ὅπου ἀρχισε νὰ χτίσει τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ μοναστήρι μὲ πολλοὺς ἐργάτες καὶ πρωτομαστόρους.

Μιὰ παράδοση λέει πῶς βοηθοῦσε κι' αὐτὴ, κουβαλώντας πέτρες στὴν ποδιά τῆς. Ὄταν δλα τελείωσαν, ἡ Ἑλένη χάρισε ἕνα κομμάτι τιμιο ξύλο στὸ ναὸ ὅπου φυλάγεται μέσα σὲ σταυρὸ τῆς ἐκκλησίας. Ἀπὸ τότε τὸ ἀσκητικὸ βουνὸ ὀνομάστηκε Σταυροβούνι. Ἡ εὐλαβικὴ βασίλισσα ἔχτισε καὶ στὴν Τόχνη, κοντὰ στὸ γεφύρι τοῦ Βασιλοπόταμου, ἐκκλησίαν ὅπου ἔδωσε ἀπὸ τὸ τιμιο ξύλο πού κρατοῦσε. Εἶναι ἀκόμη καὶ ἄλλες ἐκκλησίες στὴν Κύπρον πού καυχιοῦνται πῶς κατέχουν ἀπὸ τὸ ἴδιο θεϊκὸ δῶρο τῆς Ἁγίας Ἑλένης. Ὁ Σταυρός τῶν Λυμπιών, τῆς Ψόκας—τώρα ἡ ἐκκλησία ἔχει ἐρειπωθεῖ τοῦ Κοκᾶ—σήμερα λέγεται τὸ χωριὸ Κουπά (ἦ)—ὅπου ἔβρυσ μύρον, τῶν Λευκάρων ὅπου τὸ τιμιο ξύλο μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴν Τόχνη. Στὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ὁμόδου ἐδώρησε ἕνα κομμάτι σχοινί, «τὸν Κάνναβον» πού μ' αὐτὸν «ἔδεσαν τὸν Κύριον οἱ παράνομοι». Ὄταν πια ἐτελείωσαν τὰ ἱερά τῆς χτίσματα στὴν Κύπρον, ἡ Ἁγία Ἑλένη «ἐνέβην εἰς τὸ κάτεργον καὶ ἐπήγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν», ἀφήνοντας εὐτυχισμένη τὴν πρὶν πολυβασανισμένη μεγαλόνησο πού ἀπὸ τότε συνεδέθηκε ἀδιάρρηκτα μὲ τὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία κ' ἔγινε ἡ μεγάλη χριστιανικὴ πρωτοθυγατέρα τῆς, γιὰ νὰ μοιραστεῖ μαζί τῆς τίς λαμπρότερες βυζαντινὲς δόξες ὅσο καὶ τοὺς πιὸ σκληροὺς κατατρεγμοὺς τῆς τύχης.

Ἀπὸ τότε πού ὁ Σταυρός μὲ τὸ τιμιο ξύλο ἐστήθηκε στὸ βασιλομονάστηρον τῆς Ἁγίας Ἑλένης «πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ διαβόλου καὶ θεραπείαν τῶν ἀρρώστων», ἀκούστηκαν καὶ πολλὰ τοῦ θαύματα στὴν Κύπρον. Τὸ Σταυροβούνι ἔγινε τὸ γενικὸ εὐλαβικὸ προσκύνημα ὄχι μόνο τῶν Κυπρίων, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων χριστιανῶν ἀπὸ τίς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς πού ἀνέβαιναν ὡς ἐκεῖ πάνω μὲ τὴν ψυχὴν γεμάτη πίστη, κομίζοντας πλοῦσια δῶρα καὶ ἀφιερῶματα στὸν θαυματουργὸ θεοκρέμαστο Σταυρό, ὅπως ἔκαναν τὰ παλαιὰ χρόνια οἱ εἰδωλολάτρες στὸ παγανιστικὸ τους προσκύνημα γιὰ τὸν πατέρα τοῦ Ὀλύμπου καὶ γιὰ τὴν ἐρωτικὴ θεά. Μὰ πόση τεράστια διαφορὰ εἶχε ἡ μία λατρεία ἀπὸ τὴν ἄλλη. Πόση πνευματικὴ ἀγάπη, πόση ἐσωτερικὴ ψυχικὴ ὁμορφιά ἔκλεινε ἡ λατρεία τοῦ Σταυροῦ.

Τὰ θαύματά του, οἱ δόξες καὶ οἱ τιμὲς πού τοῦ ἐγίνονταν ἀπὸ τὸν κυπριακὸ λαὸ θορόβησε τοὺς φραγκοπαπάδες σὲ βαθμὸ

ἀφάνταστο. Ζήλεια, φθόνος, μίσος ἀσπονδο γέμισε τὶς ὑποκριτικὲς ψυχὲς τῶν. «Ἐξηλεύγαν καὶ ἐλαλοῦσαν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνες μὲ μαγείας πολεμοῦν θαύματα», καθὼς λέει ὁ Λεόντιος Μαχαιρᾶς. Καὶ βάλθηκαν νὰ ἐξαφανίσουν τὸ ἱερὸ κειμήλιον.

Ἐνας ἀπὸ τούτους καλόγεροὺς τῶν ἀνέβηκε στὸ Σταυροβούνι, δῆθεν ὡς προσκυνητῆς, μὲ τὴν πρόφαση πὼς εἶχε τάμα νὰ ξενοχτίσει προσευχόμενος μέσα στὴν ἐκκλησία. Οἱ μοναχοὶ δὲν τοῦ τὸ ἀρνήθηκαν. Ὅταν ὅλοι εἶχαν ἀποκοιμηθεῖ στὸ μοναστήρι, ὁ Φράγκος κλέβει τὸν Σταυρὸ καὶ κατεβαίνει τρεχάλα πρὸς τὸ γιὰ τὸ τῆς Λεμεσοῦ. Μπαίνει σ' ἕνα καράβι κρατώντας τὸν ἀτίμητο θησαυρὸ στὰ χέρια του. Ξάφνου ἡ θάλασσα ἀγριεύει, τὰ κύματα ὀρμοῦν πρὸς τὴ στεριά καὶ τὸ πλεούμενον δὲν μπορεῖ νὰ προχωρήσει. κιντυνεύοντας νὰ καταποντιστεῖ μὲ τὸν κλέφτη καὶ μὲ τὸν καπετάνιο του. Ὅταν ἐβγήκαν στὴ στεριά ἡ τρικυμία ἐκόπασε. μὰ καὶ ὁ κλεφτοκαλόγερος κατάλαβε τὸ θαῦμα τοῦ Σταυροῦ. Γιὰ νὰ μὴν προδοθεῖ πάει καὶ τὸν ρίχνει στὴν κουφάλα μιᾶς «τερατιᾶς» (χαρουπιᾶς) τοῦ δάσου τῆς Κακορατιᾶς. Οἱ καλόγεροι τοῦ Σταυροβουνοῦ καὶ ὅλη ἡ Κύπρος θρηνοῦν τὸ χαμὸ τοῦ ἱεροῦ κειμήλιου θεωρώντας τὸ γεγονὸς γιὰ κακὸν οἰωνό. Μέσα σ' ἐκείνη τὴν κουφάλα τὸ τίμιον ξύλον μένει κρυμμένο — κατὰ τὸ θρύλον — εἴκοσι ὀλόκληρα χρόνια, ὅσο πού γίνεται στὰ 1340 τὸ ἀναπάντεχο τοῦτο θαῦμα, στὶς ἡμέρας πού βασιλευε στὴν Κύπρον ὁ Οὐγὸς Δ' ντὲ Λουζινιάν. Ἐτσι πού ἕνα μικρὸ βοσκόπουλο ἀπὸ τὸ χωριὸ Καλαμούλλι βρισκόταν μὲ τὰ πρόβατά του σ' αὐτὸ τὸ μέρος, βλέπει μίαν μεγάλη λάμψη νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν κουφάλα τῆς ξυλοκερατιᾶς. Νομίζοντας πὼς ἔχει πιάσει φωτιά τὸ δέντρο, τρέχει στὸ χωριὸ καὶ εἰδοποιεῖ νάρθουν γλήγορα νὰ τὴ σβήσουν. Μὰ ὅταν οἱ χωρικοὶ πλησίασαν στὸ δέντρο πού ἔλαμπε κ' ἔριξαν τὸ βλέμμα τους μέσ' στὴν κουφάλα του, εὐθὺς ἀποτραβήχθηκαν τρομαγμένοι καὶ γονάτισαν μὲ σταυροὺς καὶ μὲ μετάνοιες, ἐνῶ ρίγος ἱερῆς συγκίνησης τοὺς ἐτάραζε ὀλόσωμους. Μέσα στὴν ἐκτυφλωτικὴ λάμψη στεκόταν ὁ ἐπὶ τόσα χρόνια χαμένος Τίμιος Σταυρός. Τὸ τσοπανόπουλο πού λεγόταν Γιώργης, τολμάει, βάζει τὸ χέρι του στὴν κουφάλα καὶ τὸν βγάζει ἔξω. Εἶναι ὁ πρῶτος πού τὸν ἀσπάζεται καὶ τὸν προσκυνᾷ. Τὸν προσκυνοῦν καὶ οἱ ἄλλοι, κ' ὕστερα ὁ Γιώργης τὸν παίρνει στὸ σπίτι του. Ὅλη ἡ Κύπρος ξεσηκώνεται στὸ ἀκουσμα τῆς εὐρεσῆς του. Κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ τρέχουν στὸ Καλαμούλλι νὰ προσκυνήσουν τὸν θεοκρέμαστο Σταυρὸ, ἐκείνον πού ἔχοντάς τον σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους ὄπλο ἀνίκητο καὶ πού μὲ τὴ δική του δύναμη ἐπάλαισαν οἱ ταλαίπωροι — καθὼς λέει ὁ Σίμος Μενάρδος — μὲ τοὺς ἄρπαγες τῆς

Δύσεως καὶ ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὰ ρόπαλα τῶν φονέων τῆς Ἀνατολῆς». Τὰ πολλὰ θαύματα τοῦ σταυροῦ ξαναφουντώνουν τὴν ἔχθρα, τὴ ζήλεια καὶ τὸ μίσος τῶν καθολικῶν παπάδων πού ἀμφισβητοῦν πάντα τὴ γνησιότητα τοῦ τίμιου σταυροῦ λέγοντας πὼς εἶναι ψεύτικος καὶ πὼς τὸ βοσκόπουλο, πού σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ φέρει τὸ ράσο τοῦ μοναχοῦ καὶ αὐτονομᾶστηκε Γαβριήλ, πὼς εἶναι ἀγύρτης. Ἀποφασίζουν λοιπὸν οἱ Δομινικανοὶ καὶ οἱ Βενεδικτῖνοι τῆς Λευκωσίας, μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ βασιλιᾶ, νὰ καλέσουν τὸν Γαβριήλ μὲ τὸν σταυρὸ στὸ παλάτι ὅπου εἶχαν συγκεντρωθεῖ ὅλοι οἱ μεγαλουσιάνοι τῆς φραγκιᾶς μὲ τὶς κυράδες τους, θέλοντας οἱ ἴδιοι νὰ πειθοῦνε μὲ τὰ μάτια τους. Ὁ βασιλιᾶς εἶχε ἰδεῖ ἀπὸ βραδύς ἕνα κακὸ ὄνειρο καὶ εἶπε τοῦ Γαβριήλ νὰ φύγει μὲ τὸ Σταυρὸ ἀπὸ τὸ παλάτι. Μὰ πάλι σὲ λίγο οἱ φραγκοκαλόγεροι, μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὸν μονοκίονο τῆς Ἀμμοχώστου φρέ Μαρή, τὸν ξανάφεραν στὸ ἀνάκτορο καὶ μπρὸς στὸ βασιλιά, στὴ βασίλισσα καὶ ὅλους τοὺς πρίγκηπες καὶ τοὺς ἀδελφούς. τὸν ἔριξαν μέσα σ' ἕνα πελώριο μαγκάλι γεμάτο φωτιά, περιμένοντας χαιρέκακα νὰ τὸν ἴδουν νὰ γίνεϊ στάχτη. Μὰ ὅσο προχωροῦσε ἡ ὥρα μόνον τὰ ξύλα καὶ τὰ κάρβουνα ἔβλεπαν νὰ σταχτοποιοῦνται, ὅπως σταχτόχρωμες καὶ πελιδνὲς ἔγιναν οἱ μορφὲς ὄλων ἐκείνων πού πρὶν ἐκόμπαζαν περιμένοντας τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ Σταυρὸς ἦταν ἐκεῖ στητός, ἀνέπαφος, θριαμβευτής. Τότε στὴ νεκρικὴ σιωπῇ κι ἀπάνω στὴν ἀγωνία πού ἔσφιγγε ὄλων τὶς ψυχὲς, ἀκούστηκε μιὰ γυναικεῖα τρεμουλιαστὴ φωνή: «Πιστεύω, Κύριε, πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Σταυρὸς σου!» Ἦταν τῆς βασίλισσας Ἀλῆς πού, ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια ξανάβρισκε τὴ λαλιά της πού τὴν εἶχε ἀφαιρέσει ἡ Παναγία τοῦ Μαχαιρᾶ, γιὰ τιμωρία της στὴν παρακοὴ τῶν κανόνων τῆς μονῆς. Ἐπειτ' ἀπ' αὐτὸ τὸ ὀλοφάνερο θαῦμα οἱ καθολικοὶ μουγκάθηκαν καὶ ὁ Γαβριήλ μὲ τὸ Σταυρὸ ἔφυγε ἀπὸ τὸ παλάτι διαλαλώντας σ' ὅλο τὸ νησί τὰ ὅσα εἶχαν συβμεῖ.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὸ Σταυροβούνι οἱ φραγκοκαλόγεροι Βενεδικτῖνοι, ὅσο πού τὸ 1426, ἀφοῦ οἱ Μαμελοῦκοι ἐνίκησαν τὸν Ρήγα Τζένιον, ἐκούρσεψαν τὸν στρατὸν τὸν μεγάλον, τὸν ἐλεηλάτησαν στὴ μάχη τῆς Χοιροκοιτίας καὶ ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς του, καταστρέφοντας τ' ὠραῖο τέμπλο του καὶ τὶς βυζαντινὲς του εἰκόνες. Ὁ σταυρὸς ὅμως εἶχε περισωθεῖ ἀπὸ τὸν Γαβριήλ πού τὸν γύριζε σὲ διάφορα χωριά καὶ τὸν ἔκρυβε σὲ διάφορες ἐκκλησίαις, ὅσο πού τέλος ξαναἤρθε στὸ ἐπὶ χρόνια ἐρημωμένο Σταυροβούνι πού σιγὰ σιγὰ ξανακατοικήθηκε ἀπὸ μοναχοὺς, μὲ πρῶτον οἰκιστὴ του ἕναν καλόγερο Διονύσιον πού ἦταν καὶ ἀ-

γιογράφος.

Τὸ σπουδαιότερο καλλιτεχνικὸ κειμήλιο τῆς ἐκκλησίας εἶν' ἕνας περίφημος πολυσκάλιτος σταυρὸς ὅπου βρίσκονται μικρογραφημένες οἱ κυριότερες σκηνές τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅλες οἱ παραστάσεις ἀπὸ τὸν βίο τοῦ Χριστοῦ, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Εὐαγγελισμό ὡς τὴν Ἀνάσταση, πάνω σὲ λεπτοεργασμένο ξύλο, μὲ τὶς παραμικρότερες λεπτομέρειες. Ἡ ἔκφραση τῶν προσώπων ὡς τὶς πτυχώσεις τῶν χιτῶνων καὶ ὡς κάθε ἄλλο τι ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πολυπρόσωπη σύνθεση τῆς κάθε σκηνῆς, μαρτυροῦν τὸν μεγάλο δημιουργὸ ποὺ φιλοτέχνησε αὐτὸ τὸ ἔργο τῆς ἐξαιρετικῆς ξυλογλυπτικῆς τέχνης καὶ τῆς ὑπεράνθρωπης ὑπομονῆς. Στὴν ἀσημόχρυση βάση του γράφονται τοῦτα τὰ λόγια: «Ὁ Σταυρὸς οὗτος τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος τεχνουργηθεὶς τὸ πάλαι παρὰ Γεωργίου Λάσκαρη τῆρος δις ἑκατὸν χρόνων ἕξ καὶ εἴκοσι. Νῦν ὡς ἴδιον κτήμα ἀφιεροῦται ὡδε παρὰ Ἀρχιεπισκόπου, τοῦ Κιτιέων Κου Μελετίου καὶ κοσμεῖται δὲ δι' ἴδιας δαπάνης τοῦ ἐρημνέως Κου Γεωργίου καὶ προσκυνητοῦ ἐδλαβοῦς τοῦ Κυπρίου οὗς ἀμφοτέρους Θεὸς ἀνταμείψαι. Ἐν ἔτει 1702».

Καθὼς μαθαίνουμε ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς, ὁ Γκάνης—ποὺ ξεσήκωσε ἄπειρα ὄσα βυζαντινὰ κειμήλια ἀπὸ τὴν Κύπρο—προσπάθησε νὰ πάρει καὶ αὐτὸ τὸ θαυμαστὸ σταυρὸ ἀπὸ τὸ Σταυροβούνι, δίνοντας γιὰ τίμημα του χίλιες λίρες. Ὁμως ὁ Ἠγούμενος καὶ οἱ καλόγεροι δὲν ἐπτόθησαν ἀπὸ τὴν προσφορά του κ' ἔτσι τὸ μοναστήρι δὲν ἐστερήθηκε τὸ καλλιτεχνικὸ αὐτὸ ἀριστούργημά του.

Καθισμένοι στὴν παλιὰ σάλα τοῦ μοναστηριοῦ βλέπομεν' ἐκεῖ ἐντοιχισμένες δύο πλάκες, ἡ μία μὲ βυζαντινὰ γράμματα πάνω σὲ ἄσπρο μάρμαρο καὶ μὲ χρονολογία 330 μ.Χ. ὅπου ἐξυμνεῖται ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ἡ Ἁγία του Μητέρα ποὺ «οἶκον πῆξε Σταυροῦ»... «Κύπρου καύχημα

παντί» κ. ἄ. Στὴ δεύτερη, ἀπὸ κόκκινο μάρμαρο πλάκα, χρονολογούμενη ἀπὸ τὸ 1000 μ.Χ. εἶναι χαραγμένη μιά δέηση μοναχῶν, γεμάτη ἀνορθογραφίες.

Ὁ περιποιητικὸς ἐφημέριος πάτερ Μακάριος ποὺ εἶναι καὶ ὁ ράφτης τοῦ μοναστηριοῦ, μᾶς λέει πὼς ἄλλοι μοναχοὶ τοῦ Σταυροβουνιοῦ εἶναι παπουτσήδες, ἄλλοι μαραγκοὶ καὶ χτιστάδες, ἄλλοι γεωργοὶ ὅπως καὶ ὁ ἠγούμενος αἰδεσιμότητος πάτερ Γερμανὸς ποὺ βρίσκεται τώρα στοὺς ἀγρούς καὶ ὀργώνει μόνος του τὰ χωράφια μὲ σύγχρονα μηχανήματα. Ὁ καλὸς ἐφημέριος μᾶς περιγράφει καὶ τὸ πὼς στραγγίζουν οἱ μοναχοὶ ἀπὸ τὰ μελίσια τους τὸ εὐωδιαστὸ μέλι. Ἀφοῦ πάρουν τὶς κερήθρες ἀπὸ τὶς κυψέλες τὶς βάζουν μέσα σὲ καθαρὲς μεγάλες κόφες καθισμένες πάνω σὲ μιά γούρνα τρυπημένη. Χτυποῦν δυνατὰ τὶς κερήθρες ὅσο νὰ λυώσουν καὶ τὶς πλακώνουν μὲ μιά βαριά μυλόπετρα, ἐνῶ ταυτόχρονα τὸ μέλι ἀρχίζει νὰ στάζει ἀπὸ τὶς κόφες στὴ γούρνα. Τὸ κατασταλαγμένο μέλι τὸ σουρώνουν περνώντας τὸ ἀπὸ σακκούλια. Ἔτσι πεντακάθαρο καὶ μοσκοβολιστὸ, κίτρινο ὅπως τὸ κιχριμπάρι καὶ διάφανο ὡς κίτρινο διαμάντι, τὸ φημισμένο μέλι τοῦ Σταυροβουνιοῦ μπαίνει στὰ δοχεῖα καὶ μοσχοπουλιέται.

Ὅταν πιά ὁ ἥλιος ἔγερνε πίσω ἀπὸ τὶς κορφές, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ Σταυροβούνι, τὰ μάτια μας ἐχαίρονταν, παρόλο τὸν τρομακτικὸ ἴλιγγο τῶν περιστροφικῶν δρόμων, τὶς βαθύτερες κοιλάδες καὶ τὶς πολὺδεντρες βουνοπλαγιές ποὺ ἐτυλίγονταν στὰ βραδυνὰ τους πέπλα, ἐνῶ τὰ κOURνιασμένα ὡς αὐτὴ τὴν ὥρα στὶς κουφάλες τοῦ βουνοῦ νυχτοπούλια, ἔβγαιναν ἀπὸ τὶς κρύπτες των καὶ σπάθιζαν τὸν ἀέρα, γυρεύοντας νὰ χαροῦν κι' αὐτὰ τὴ σκιερὴ ζωὴ τους κάτω ἀπὸ τῆς νύχτας τὸ προστατευτικὸ σκοτάδι.

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

